

RADIKALLASHGAN SHAXSLARNI QAYTA IJTIMOYILASHTIRISH

Abduniyazov Xasan Nurullayevich

IIIV Tezkor qidiruv boshqarmasi boshlig'i o'rinbosari,
magistr

Annotatsiya. Maqolada O'zbekistonda radikallashgan shaxslar (mahkumlar)ni qayta ijtimoiylashtirish jarayoni huquqiy, ma'naviy va ijtimoiy jihatlar bilan birgalikda tahlil qilindi. Mavzu mamlakatda so'nggi yillarda olib borilgan islohotlar bilan bevosita bog'liq bo'lib, jamiyat barqarorligini mustahkamlash va xavfsizlikni ta'minlashga qaratilgan yondashuvlarning muhim yo'nalishini tashkil etadi. Tadqiqot metodologiyasi normativ-huquqiy tahlil, rasmiy ochiq manbalar asosida kontent tahlili va ichki solishtirma kuzatuvlarga asoslanadi. Bu yondashuvlar orqali qayta ijtimoiylashtirish jarayonining amaldagi holati, asosiy tamoyillari va qo'llanilayotgan mexanizmlari aniqlandi.

Kalit so'zlar: radikallashuv, qayta ijtimoiylashtirish, rehabilitatsiya, diniy-ma'rifiy faoliyat, huquqiy tahlil, reintegratsiya.

Аннотация. В статье проведен анализ процесса ресоциализации радикализированных лиц (осужденных) в Узбекистане с учетом его правовых, духовно-нравственных и социальных аспектов. Тематика напрямую связана с реформами, осуществляемыми в стране в последние годы, и представляет собой одно из ключевых направлений подходов, направленных на укрепление общественной стабильности и обеспечение безопасности. Методология исследования основана на нормативно-правовом анализе, контент-анализе официальных открытых источников, а также внутренних сравнительных наблюдениях. Посредством данных подходов были выявлены текущее состояние процесса ресоциализации, его основные принципы и применяемые механизмы.

Ключевые слова: радикализация, ресоциализация, реабилитация, правовой анализ, религиозно-просветительская деятельность, реинтеграция.

Abstract. The article analyzes the process of resocialization of radicalized individuals (convicts) in Uzbekistan, considering its legal, spiritual-moral, and social dimensions. The topic is directly connected with the reforms implemented in the country in recent years and represents an important area of approaches aimed at strengthening social stability and ensuring security. The research methodology is based on normative-legal analysis, content analysis of official open sources, and internal comparative observations. Through these approaches, the current state of the resocialization process, its main principles, and the mechanisms being applied were identified.

Key words: radicalization, resocialization, rehabilitation, religious and educational activity, legal analysis, reintegration.

O'zbekistonda radikallashtirishning oldini olish va uning oqibatlarini yumshatish masalasi bugungi huquqiy siyosatning eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mamlakatda so'nggi yillarda xavfsizlikni ta'minlash, jamiyatda barqarorlikni mustahkamlash va diniy-ekstremistik g'oyalar ta'siriga tushib qolgan shaxslarni yana sog'lom ijtimoiy muhitga qaytarish uchun keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda.

Radikal qarashlarning shakllanishi birdaniga yoki bir yoqlama sabab bilan yuzaga kelmaydi. Bunda psixologik beqarorlik, ijtimoiy ajralish, noto'g'ri diniy talqinlar, huquqiy savodsizlik, iqtisodiy bosim yoki oilaviy muammolar kabi omillar bir-biriga qo'shilib ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli, radikallashtirish mahkumlar bilan ishlash faqatgina jazoni o'tash tartibiga tayanib qolmaydi, balki ularni jamiyatga yana qaytarishga xizmat qiladigan ijtimoiy va huquqiy mexanizmlarning uyg'un kompleksiga ehtiyoj tug'iladi.

O'zbekiston Respublikasining Jinoyat hamda Jinoyat-ijroiya kodekslari radikallashtirish mahkumlarni huquqiy tartibda baholash va ular bilan ishlash jarayonida huquqiy asos bo'lib xizmat qiladi [1, 2].

Ushbu huquqiy hujjatlarda nafaqat jazoni belgilash, balki shaxsning jamiyat hayotiga qayta qo'shilishiga imkon beradigan tamoyillar ham o'z aksini topgan. Ma'naviy-ma'rifiy sohada olib borilayotgan islohotlar chuqurlashgani sari radikal g'oyalardan zarar ko'rgan yoki ularga aldanib qolgan shaxslarni ruhiy jihatdan tiklash, ularning dunyoqarashini yangilash va ijtimoiy faolligini oshirishga qaratilgan tashabbuslar tobora ko'paymoqda. Prezident Administratsiyasi tomonidan ishlab chiqilgan konseptual yondashuvlar esa qayta ijtimoiylashtirish jarayonining metodik asoslarini belgilab, idoralar faoliyatining uyg'unlashuviga imkon berdi [3].

Din ishlari bo'yicha qo'mita va boshqa tegishli tashkilotlar tomonidan muntazam ravishda tashkil etib kelinayotgan profilaktik suhbatlar, diniy-ma'rifiy darslar, psixologik qo'llab-quvvatlash mashg'ulotlari va turli ijtimoiy yordam shakllari radikal g'oyalardan voz kechish jarayonida alohida o'rin tutadi. Yillik hisobotlarda radikallashtirishga olib keladigan asosiy sabablar, xavf darajalari hamda ularni bartaraf etish bo'yicha amaliy tavsiyalar

keltirilgani bu yo'nalishda puxta o'ylangan yondashuv mavjudligini ko'rsatadi [4].

Mahkumlarning oila bilan aloqalarini mustahkamlash, ularga kasb-hunar o'rgatish, mehnat faoliyatiga jalb etish kabi ishlar esa qayta moslashuvning eng barqaror bosqichlari sifatida qaraladi.

Qayta ijtimoiylashtirish jarayonining huquqiy asoslarini o'rgangan ko'plab ilmiy manbalarda bu jarayonning muvaffaqiyati avvalo shaxsning jamiyat tomonidan qay darajada qabul qilinishiga, uning psixologik tayyorgarligiga va kelajak hayotini konstruktiv yo'lga solishga bo'lgan ichki motivatsiyasiga bog'liqligi ta'kidlanadi [5].

Shu nuqtayi nazardan, O'zbekistonda radikallashtirish mahkumni reabilitatsiya qilish jarayoni davlat idoralari, jamoatchilik, mahalla va oila institutlari o'rtasidagi hamkorlikka tayanadigan ko'p bosqichli tizimga aylangan. Ushbu tadqiqotdan ko'zlangan asosiy maqsad – mamlakatda radikal g'oyalarga berilgan mahkumlarni qayta ijtimoiylashtirish jarayonini ilmiy jihatdan o'rganish, amalda qo'llanilayotgan mexanizmlarning samaradorligini baholash va ular qanday omillar ta'sirida ijobiy natija berishini aniqlashdan iborat. Shu bilan birga, jarayonning kuchli va to'liq shakllanmagan jihatlarini aniqlab, kelgusida takomillashtirishga ehtiyoj seziladigan yo'nalishlarni ko'rsatish tadqiqotning dolzarbligini yanada oshiradi.

Tadqiqot davomida radikallashtirish mahkumlarni qayta ijtimoiylashtirish jarayonini chuqurroq anglash uchun bir nechta o'zaro uyg'unlashgan ilmiy-uslubiy yondashuvlardan foydalanildi. Metodlarning tanlanishi bevosita O'zbekistonning ma'naviy-ijtimoiy muhitida radikal qarashlar qanday shakllanishi, mahkumlar ongida qanday ichki o'zgarishlar sodir bo'lishi va qayta ijtimoiylashtirishning qaysi omillarga tayanishi bilan bog'liq holda asoslangan. Shu sababli, metodologiyada nazariy manbalar, amaliy tajribalar va psixologik jarayonlar bir butun tizimda ko'rib chiqildi va bu yondashuv tadqiqotning mazmunini yanada chuqurroq ochishga yordam berdi.

Tadqiqotning birinchi bosqichida nazariy manbalarga tayanildi. Unda diniy ong shakllanishi, radikal g'oyalarning qanday paydo bo'lishi va ularning odam psixologiyasiga ko'rsatadigan ta'siri haqidagi ilmiy ishlanmalar o'rganildi. Mahalliy

olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda radikal fikrning asta-sekin rivojlanishi, shaxsning ruhiy holati va uning ta'sirchanlik darajasi jara-yonga qanday ta'sir qilishi alohida ko'rsatib o'tilgani ushbu ishning nazariy asoslarini mustahkamladi [6]. Bu ilmiy mulohazalar radikallikning ildizlarini tushunishga yordam berib, tadqiqot uchun zarur konseptual poydevor yaratdi.

Metodologiyaning navbatdagi qismi ijtimoiy-psixologik tahlilga bag'ishlandi. Bu yondashuv orqali radikal qarashlardan voz kechayotgan shaxslarga psixologik maslahatlar, suhbatlar va individual yondashuvlar qanday ta'sir ko'rsatishi o'rganildi.

B. Rasulov tadqiqotlarida O'zbekistonda diniy ekstremizm profilaktikasi, avvalo, psixologik barqarorlikni tiklashga tayanishi qayd etilgani qayta ijtimoiylashtirish jarayonida psixologik qo'llab-quvvatlashning qanchalik muhimligini anglatadi [7]. Ushbu yondashuv yordamida radikallikdan voz kechish shaxsning ruhiy mustahkamligi bilan qanday bog'liqligi aniqlashtirildi.

Metodologiyaning uchinchi yo'nalishi sifatida ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning rehabilitatsiyadagi roli o'rganildi. O'zbekistonda so'nggi yillarda jazoni ijro etish muassasalarida o'tkazilayotgan ma'naviy suhbatlar, diniy bilimlarni to'g'ri sharhlashga qaratilgan mashg'ulotlar va shaxsning dunyo-qarashini yangilashga xizmat qiluvchi pedagogik yondashuvlar o'z natijasini berayotgani kuza-tilmoqda. S. Karimovanning ilmiy tadqiqotida aynan mahkumlarning ichki dunyosida yuz beradigan o'zgarishlar, ma'naviy qo'llab-quvvatlashning ishonchni tiklash va ijtimoiy faollikni oshirishdagi roli juda asosli tahlil qilingan [8]. Bu ilmiy qarashlar metodologiyaning amaliy yo'nalishini yanada kuchaytirdi.

To'rtinchi metod sifatida psixologik kuzatish hamda tahliliy umumlashtirish qo'llanildi. Bu yondashuv orqali qayta ijtimoiylashtirish jara-yonining eng murakkab jihatlar – psixologik to'siqlar, o'zini anglash bosqichlari, ichki qarama-qarshiliklar, oila bilan munosabatning tiklanishi kabi omillar tahlil qilindi. M. To'xtaboyevning amaliy izlanishlari psixologik maslahatlar shaxsning xarakterida, munosabatlarida va xulqida sezilarli ijobiy o'zgarishlar yuzaga chiqarishini tasdiqlashi bilan e'tiborga molik [9].

Bu metod tadqiqotning psixologik va antropologik jihatlarini yanada boyitdi.

Metodologiyaning yakuniy bosqichida barcha to'plangan ma'lumotlar tizimli-analitik yondashuv orqali umumlashtirildi. Normativ-huquqiy manbalar, ilmiy ishlanmalar va amaliy tajribalar bir nechta qatlamda tahlil qilinib, qayta ijtimoiylashtirish jarayonida qaysi usul samaradorlikka ega ekanini aniqlashga e'tibor qaratildi. Shunday qilib, ishlab chiqilgan metodologik model O'zbekiston sharoitida radikallashtirish mahkumlarni qayta ijtimoiylashtirish jarayonini chuqur ilmiy yoritishga xizmat qildi va mavzuning nazariy hamda amaliy jihatlarini aniq ko'rsatib bera oldi.

Tadqiqot davomida to'plangan ma'lumotlar O'zbekistonda radikallashtirish mahkumlarni qayta ijtimoiylashtirish borasida shakllanayotgan tizim nafaqat huquqiy mezonlarga, balki insonparvarlikka tayangan barqaror mexanizm ekanini ko'rsatdi.

Normativ-huquqiy hujjatlar hamda ochiq manbalar asosida olib borilgan tahlillar jarayonning asl markazida mahkumning inson sifatidagi qadriini tiklash, uning ruhiy barqarorligini mustahkamlash va jamiyat bilan uzilgan ijtimoiy rishtalarni qayta bog'lash maqsadi turishini namoyon qildi. Qayta ijtimoiylashtirishning mohiyati shundaki, mahkum o'z fikrlarini tanqidiy ko'z bilan qayta ko'rib chiqadi, salbiy diniy ta'sirlar bilan bog'liq qarashlardan xoli bo'lishga harakat qiladi va jamiyat uni yana qabul qila olishini his etadi.

O'zbekiston tajribasida radikallashtirish mahkumlarni qaytarishning eng ta'sirchan jihatlaridan biri ularning ruhiy va ijtimoiy holatini tiklashga qaratilgan ma'naviy-ma'rifiy suhbatlar, psixologik maslahatlar hamda rehabilitatsiya dasturlarining yildan-yilga takomillashib borayotgani bo'ldi. Ochiq rasmiy manbalarda qayd etilishicha, so'nggi yillarda diniy ekstremizm bilan bog'liq ayrim mahkumlar o'z xato qarashlarini tan olgan va jamiyat hayotiga qayta moslashish imkoniga ega bo'lgan. Ular uchun psixologik yordam, huquqiy maslahatlar, kasbiy ta'lim, ijtimoiy rehabilitatsiya shakllari va hayotiy muhitni qayta tiklashga qaratilgan mexanizmlar yo'lga qo'yilgani alohida ta'kidlanadi [10]. Bunday chora-tadbirlar samaradorligining oshishida davlat idoralari bilan jamoatchilikning hamkorligi va mahkumlarga

ko'rsatilayotgan ijtimoiy tayanchning kengayishi muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Shuningdek, tadqiqot jarayonida jazoni ijro etish muassasalarida olib borilayotgan ma'naviy-ma'rifiy mashg'ulotlar, diniy savollar yuzasidan olib boriladigan tushuntirishlar, psixologik treninglar va shaxsiy rivojlanish dasturlari radikallashtirish mahkumlarning fikrlash tarzini ijobiy tomonga burishda samarali vosita ekanligi kuzatildi. Ochiq manbalarda aynan diniy atamalar, tushunchalar va diniy matnlarning noto'g'ri talqinlariga oid xatolarni bartaraf etish maqsadida o'tkaziladigan suhbatlar juda katta natija berayotgani qayd etiladi [11].

Shuningdek, ozodlikka chiqqan mahkumlarning bandligi, oilaning ularni qo'llab-quvvatlashi va maslahat berish ishlari qayta integratsiya jarayonining uzviy qismini tashkil etmoqda.

Tadqiqot davomida yana bir muhim xulosa shakllandi: qayta ijtimoiylashtirish jarayonida davlat tizimining turli bo'g'inlari – hujjatlarni soddalashtirish, ijtimoiy nafaqalar, tibbiy va psixologik yordam ko'rsatish markazlari va jamoatchilik faoliyatidan iborat kompleks tizim radikallashtirish mahkumlarni jamiyatga qaytarishda hal qiluvchi omil bo'lmoqda. Ilmiy manbalarda ham bunday yordam shakllarining shaxs uchun ruhiy tayanch vazifasini bajarishi, uning o'zini jamiyatda qayta topish jarayonini soddalashtirishi ta'kidlanadi [12]. Huquqiy, ma'naviy, psixologik va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash choralariining bir butun tizim sifatida qo'llanishi qayta ijtimoiylashtirishning samaradorligini sezilarli darajada oshirayotgani kuzatildi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda radikallashtirish mahkumlarni qayta ijtimoiylashtirish murakkab, ammo izchil rivojlanayotgan jarayondir. Bu jarayon faqat jazoni o'tash bilan tugamaydi. Aksincha, u mahkumni chin dildan tushunish, unga ishonch bag'ishlash, jamiyatda o'z o'rnini topishiga ko'maklashish, oilaviy aloqalarni tiklash, mehnat faoliyatiga jalb qilish va yangi ijtimoiy rolni shakllantirish kabi ko'p bosqichli yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Tadqiqotdan olingan xulosalar shuni anglatadiki, mamlakatda yaratilayotgan ijtimoiy-huquqiy sharoitlar amaliy natija berayotgani va bu tizimni yanada takomillashtirish radikal qarashlardan qaytgan mahkumlarning to'laqonli fuqarolik hayotiga qaytish imkoniyatini yanada mustahkamlashi mumkin.

O'zbekistonda radikallashtirish mahkumlarni qayta ijtimoiylashtirishga qaratilgan siyosiy va ijtimoiy choralarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, mamlakat bu masalaga faqat xavfsizlik nuqtayi nazaridan qaramayapti. Aksincha, yondashuv tobora ko'proq insonning ichki dunyosi, ruhiy ehtiyojlari, ma'naviy barqarorligi va jamiyatga qayta moslashishi bilan chambarchas bog'langan ko'rinish kasb etmoqda. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, deradikalizatsiya O'zbekistonning siyosiy barqarorlik konsepsiyasida alohida o'rin egallab, mahkumlarni jamiyatga qaytarish jarayonida "jazoga asoslangan qattiq model" emas, balki mulohazali, tushuntiruvchi va insonparvar yondashuv ustuvorlik qilmoqda [13].

Bu o'zgarish radikal qarashlardan voz kechgan mahkumlarning jamiyatga qaytishida ishonch, tashabbus va ijobiy ruhiy fon yaratadi.

O'zbekiston amaliyotida, ayniqsa, e'tiborga molik jihatlardan biri – radikallashtirish mahkumlar bilan olib borilayotgan ma'naviy-ma'rifiy suhbatlarning o'zni. Turli ilmiy manbalarda qayd etilishicha, aynan sog'lom diniy bilimlar asosida qurilgan dialog shaxs dunyoqarashidagi dastlabki ijobiy o'zgarishga turtki bo'ladi [14].

Shu bois diniy mutaxassislar, ma'rifat targ'ibotchilari va psixologlar tomonidan tashkil etiladigan suhbatlar radikal tasavvurlarning ildiziga borib, yillar davomida shakllangan noto'g'ri talqinlarni asta-sekin bartaraf etishga yordam beradi. Bunday suhbatlar radikallashtirish mahkumning o'zini jamiyatga begona kuch sifatida emas, balki uning ajralmas qismi sifatida qayta his etishiga imkon yaratadi.

Shu bilan birga, ushbu jarayonning murakkab qirralari ham inkor etilmaydi. Radikal qarashlardan voz kechgan mahkumlarning ozodlikka chiqqanidan so'ng psixologik barqarorlikni saqlab qolishi, oila va mahalla bilan aloqalarni tiklashi, yangi hayot ritmiga moslashishi ba'zan oson kechmaydi. Ilmiy manbalarda ham qayd etilishicha, radikalizmning ildizlari ko'p omilli bo'lgani sabab, mahkum jamiyatga qaytganida eng muhim omil o'zini qadrligi, e'tirof etilgan va biror jamoaga mansub his qilishidir [15].

Bu esa davlat organlari, mahalla, fuqarolik jamiyati va oila o'rtasidagi o'zaro hamkorlikni jarayonning ajralmas bo'g'iniga aylantiradi.

O'zbekiston tajribasida kuzatilayotgan yana bir muhim jihat har bir radikallashtirilgan mahkum bilan alohida ishlashga bo'lgan intilishdir. Chunki radikallashtirishning sabablari har bir shaxsda turlicha: kimdir ijtimoiy bo'shliq sabab, kimdir noto'g'ri ma'lumotlar ta'sirida, boshqasi esa shaxsiy muammolar tufayli bunday yo'lga kirgan bo'lishi mumkin. Shu bois bir xil reabilitatsiya modeli hamma uchun to'g'ri kelmaydi. Hozirgi amaliyotda shaxsning ruhiy holati, oilaviy sharoiti, ma'naviy tayanchi va ijtimoiy ehtiyojlari hisobga olingan holda bosqichma-bosqich moslashtirilgan yondashuv qo'llanilmoqda [16].

Bu esa qayta ijtimoiylashtirishni yanada hayotiy va samarali qiladi. Umuman olganda, muhokama shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonning radikallashtirilgan mahkumlarni qayta ijtimoiylashtirish modeli hali to'liq yakunlangan tizim bo'lmas-da, yo'nalishi aniq, tamoyillari esa tobora mustahkamlanib bormoqda. Davlat siyosatining izchil davom etishi, diniy-ma'rifiy muhitning yangilanishi, psixologik qo'llab-quvvatlashning kuchayishi va ijtimoiy yordam mexanizmlarining kengayishi, bu yo'nalishda erishilgan asosiy yutuqlar sirasiga kiradi. Shu bilan birga, keyingi bosqichlarda mahalla va oila bilan hamkorlikni kuchaytirish, mahkumlarning bandlik va psixologik moslashuviga doir qo'shimcha dasturlarni yo'lga qo'yish zarur.

Bunday yondashuv O'zbekistonning inson xavfsizligi, jamiyat barqarorligi va tinchlikni mustahkamlash bo'yicha uzoq muddatli strategiyasiga to'liq mos keladi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, O'zbekistonda radikallashtirilgan mahkumlarni qayta ijtimoiylashtirish masalasi faqatgina xavfsizlikni ta'minlashga qaratilgan texnik vazifa emas, balki insonning hayot yo'lini qayta tiklashga yordam beradigan murakkab va nozik ijtimoiy jarayon sifatida shakllandi. So'nggi yillarda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar, avvalo, mahkumning ruhiy tiklanishiga, o'ziga bo'lgan ishonchini qayta topishiga va oila bilan rishtalarini mustahkamlashiga xizmat qilmoqda.

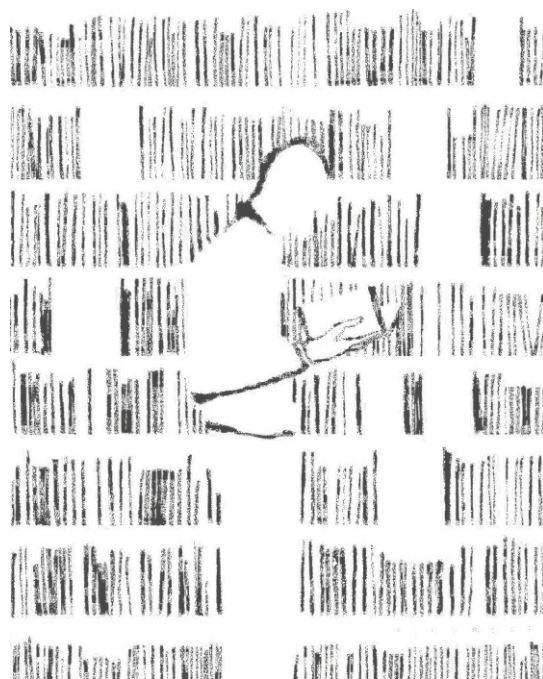
Bu jarayonning markazida mahkumning o'zini anglashiga ko'mak berish, uni noto'g'ri diniy va ijtimoiy tasavvurlardan voz kechishga undash va barqaror ijtimoiy hayot sari mustahkam qadam

qo'yish imkoniyatini yaratish turadi. Qayta ijtimoiylashtirishning har bir bosqichi bir-birini to'ldirib boruvchi komponentlarga tayanadi. Ma'naviy-ma'rifiy suhbatlar, mutaxassislar tomonidan olib boriladigan psixologik qo'llab-quvvatlash, huquqiy maslahatlar va shaxsiy rivojlanishga qaratilgan mashg'ulotlar birgalikda mahkumning dunyoqarashida ijobiy o'zgarish yaratishga xizmat qilmoqda.

Ayniqsa, oila bilan aloqalarning tiklanishi, kasb-hunar o'rganish va jamiyatning mahkumni yana o'z bag'riga qabul qilishga tayyorligi radikal fikrlardan butunlay voz kechishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, mahkumni jamiyat hayotiga qaytarishga qaratilgan bunday kompleks yondashuv amaliyotda o'z samarasini bermoqda.

Bu, avvalo, davlat siyosatining izchil bo'layotgani, mutaxassislar ishining professional tashkil qilingani va jamiyatda bunday insonlarni qo'llab-quvvatlash madaniyati shakllanib borayotgani bilan izohlanadi.

Shu bois kelgusida ushbu yo'nalishdagi ishlarda tizimlilikni yanada kuchaytirish, psixologik xizmatlar sifatini oshirish, mahalla va jamoatchilik bilan hamkorlikni kengaytirish O'zbekistonda barqarorlikni mustahkamlashning muhim garovi bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan manbalar

1. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. Toshkent: Adliya vazirligi, 2024. URL: <https://lex.uz/docs/111453>
2. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-ijroiya kodeksi. Toshkent: Adliya vazirligi, 2023. URL: <https://lex.uz/docs/377594>
3. Ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashish bo'yicha Milliy strategiya (2021–2026-yillar). – Toshkent; 2021. URL: <https://lex.uz/docs/5491626>
4. Diniy-ma'rifiy sohani isloh qilish bo'yicha konseptual yondashuvlar. – Toshkent, 2020. URL: <https://president.uz/uz/lists/view/3325>
5. Din ishlari bo'yicha qo'mita. Diniy-ekstremistik g'oyalar profilaktikasi bo'yicha ma'lumotlar to'plami. – Toshkent, 2022. URL: <https://religionscommittee.uz/uz>
6. Ismailov I. Diniy ong va radikal g'oyalarning shakllanish jarayoni: O'zbekiston sharoitida omillar tahlili // Ilm sarchashmalari, 2022. – №3(2). – 45–52-6. URL: <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/50072>
7. Rasulov B. O'zbekistonda diniy ekstremizm profilaktikasi: ijtimoiy-psixologik yondashuvlar // Ma'naviyat va Huquq, 2023. – №4(1). – 60–68-6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ozbekistonda-diniy-ekstremizm-profilaktikasi>
8. Karimova S. Mahkumlarni ijtimoiy reabilitatsiya jarayonida ma'naviy-ma'rifiy ishlarning o'rni // Yangi O'zbekiston ilmiy jurnali, 2023. – №2(5). – 112–119-6. URL: <https://inlibrary.uz/index.php/modernissues/article/view/78734>
9. To'xtaboev M. Radikallashuvni kamaytirishda psixologik maslahatning samaradorligi: amaliy kuzatishlar // Psixologiya va ijtimoiy tadqiqotlar, 2024. – №1(3). – 77–85-6. URL: <https://journal.tsul.uz/index.php/psychology/article/view/9021>
10. Markaziy Osiyo bo'yicha xavfsizlik tahlili: O'zbekistonda reabilitatsiya jarayonlari. Central Asia News, 2022. URL: https://central.asia-news.com/en_GB/articles/cnmi_ca/features/2017/08/10/feature-01
11. Xavfsizlik va ijtimoiy barqarorlik bo'yicha tahliliy material. – T.: Tadqiqotlar institute, 2023. URL: <https://isrs.uz/en/page/pdf/opyt-respubliki-uzbekistan-po-borbe-s-terrorizm-m-i-mezdunarodnoe-sotrudnicestvo>
12. Diniy ekstremizm va radikallashuvga qarshi profilaktika // Ilmiy-amaliy jurnal, 2024. URL: <https://inlibrary.uz/index.php/tajssei/article/download/10449/10884>
13. Islamic Civilization Development Fund. // O'zbekistonda diniy-ma'rifiy soha va ekstremizmga qarshi kurash tajribasi. – Toshkent, 2023. URL: <https://icdf.uz/news/2023/experience>
14. Akbarov A. Diniy ongning ijtimoiy barqarorlikdagi o'rni // Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti ilmiy jurnali, 2022. URL: <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/70132>
15. Ravshanov R. Radikalizm sabablari va ijtimoiy reabilitatsiya omillari // "Ma'naviyat va Huquq" ilmiy-amaliy jurnali, 2023. URL: <https://inlibrary.uz/index.php/law-and-society/article/view/88211>
16. Institute for Strategic and Regional Studies (ISRS). O'zbekistonda radikallashuvning oldini olish bo'yicha yondashuvlar tahlili. – Toshkent, 2024. URL: <https://isrs.uz/en/article/prevention-approach>

